

Ker je lepo in snažno mesto zanesljivo merilo kulturne stopnje občanov in njihovega spoštovanja do lastnega kraja, je treba vztrajno iskati možnosti in vire, da dvignemo izgled mesta na dostojno raven. Vsak Ločan naj s svojim delom zato doprinese svoj delež k sanaciji mesta in s tem dokaže, da pravilno ceni arhitekturno delo naših prednikov.

Marijan Masterl

KAJ MORAMO VEDETI V ZVEZI Z GRADNJO NOVE ALI POPRAVILOM STARE HIŠE

Domačin, še bolj pa tujec, sta soglasna, da za naše mestece Loko, še posebej pa za okolico, ni zlepa dosti hvale. Resnici na ljubo in mam v opomin pa ugotavljamo, da sega na to hvalo senca grehov, storjenih po vojni, ki jih bistro oko hitro opazi. Ob veselju in ponosu nad novimi gradnjami bo zato ostalo tudi nekaj očitkov na račun gradbene anarhije in neokusno oblikovanih in slabo razmeščenih hiš, ki danes kradejo častitemu mestu in okolici nekdanjo harmonijo in zabrisujejo njegove prirodne lepote.

Pogled s Krancelja odkrije, da je mestni obroč po vojni nabrekli, kar je sicer na eni strani razveseljivo, daši je bilo ob tem dogajanju pejsažu in staremu jedru mesta storjene veliko škode. Hiše so se razbežale po travnikih in njivah, proč od svojega patrona — mestnih zidov. Strnila se je Loka s Suho, drugod so se nanizale hiše prav ob cesti v špalir slabega okusa. Puštal je ril po senčni cesti proti Hosti in zakril popotniku iz ljubljanske smeri najlepše razglede. Skratka, skoraj vsak pogled spominja na revno in klavarno gradbeno oblikovanje. Napake se vrste ne da bi s prečinitvijo uspelega in neuspelega dela skušali nadaljnjo gradnjo bolje usmerjati. Loko in okolico zazidujemo s premajhnim ozirom na levo in desno, na soseda in na skupne interese. Stanovanjska stiska je preveč odprla sproščeno gradnjo in tako graditeljem omogočila beg od mestnega jedra v okolico. To je povzročilo zgoraj navedeno razvlečenost starega naselja. Večstoletno načelo varovanja plodnega zemljišča se je porušilo. Nizka gostota prebivalcev je naglo dvignila stroške za ureditev komunalnih naprav, špalirji novih hiš ob cestah pa so zapustili za sedanost in prihodnost občutne prometne težave.

Da bi se v prihodnje temu izognili, moramo nujno preiti k načinu takšne zazidave, da bo gradnjo usmerjala na zemljišča, ki so za zidavo določena z naprej pripravljenim urbanističnim projektom in zazidalnimi načrti. Za uspešno delo je treba v Loki pravočasno ustanoviti ustrezní izvršni gradbeni mehanizem, s katerim bo poleg resnične volje do napredka mogoče uveljavljati zdravo urbanistično oblikovanje. Posamezniki ne morejo več sami odločati, kako naj se kraj zaziduje, če nečemo, da ne bomo zapravili še tistih lepot in značilnosti, ki so ostale še nepokvarjene. V kraju bi moral delovati strokovni forum, ki bi ga sestavljali arhitekt, zdravnik, ekonomist, geograf, turistični strokovnjak, komunalni tehnik, cestna uprava in muzej. Delo tega telesa bo lahko uspešno opravljeno, brez napak ali dušitve gradbene dejavnosti, le tedaj, če bo poslovalo na temelju vnaprej izdelanih študij in projektov, ki so jih bili pripravili strokovnjaki iz raznih gospodarskih področij. V Loko je zato nujno treba pritegniti arhitekta, ekonomista in druge sodelavce in ustanoviti projektivni atelje, ki bo kot prvo svojo nalogo v najtesnejši zvezi s krajem moral izdelati regionalni načrt za Loko vključno s Selško in Poljansko dolino, ki so gospodarsko, kulturno in geografsko povezani v skupni region. Nadaljnje delo pa bi vsebovalo pripravljanje posameznih urbanističnih in zazidalnih projektov za zgoraj navedeni teritorij. S tem bodo daní temelji za smotrni razvoj kraja. Po analizi in ovrednotenju tega, kar imamo, pa morajo oblastni organi na predlog strokovnjakov z odlokom določiti zazidljive površine (Ur. list LRS 44-145/53), zaščitená zemljišča, obdelovalne kmetijske površine, kulturnozgodovinske spomenike in krajske posebnosti in pejsaže.

Ker lahko izvajanje aktivne urbanistične politike močno prizadene nepoučene graditelje, predvsem pa one, ki grade stanovanjske hiše, jih je treba opozoriti,

kako naj ravnajo v primeru novogradnje ali pri popraviljanju obstoječe zgradbe, ki je lahko zaščitena kot kulturnozgodovinski spomenik ali pa stoji v občestnem ali drugače zaščitenem pasu.

1. Pred nakupom je treba ugotoviti, če je po urbanističnem projektu tisto zemljišče namenjeno za gradnjo stanovanjskih hiš in če je zazidljivo takoj ali pa spada v širši gradbeni okoliš, ki naj bi bil zazidan kasneje. Pojasnila in odločitve o načinu zazidave in o vsem drugem daje graditelju in projektantu spredaj navedena lokacijska komisija pri občinskem ljudskem odboru. Istočasno naj gradbeni interesent tudi ugotovi, kakšna je uradna cena za nakup predvidenega zemljišča. Cene zemljišč, ki bodo proglašena kot zazidljiva, bodo poskočile, zato bodo morali oblastni organi s posebnim odlokom pravočasno preprečiti prekomerno dviganje cen.

2. Šele v primeru, da je zemljišče zazidljivo, so dani pogoji za njegov odkup in za sklenitev kupno-prodajne pogodbe pri sodišču ali odvetniku.

3. V primeru, da obsega kupljeno zemljišče del prvotne parcele ali več manjših parcel, naj vloži kupec po sklenitvi kupne pogodbe na katastrski urad prošnjo za uradno izmerjenje kupljenega zemljišča. Šele po izdelavi tehničnega elaborata o izmeritvi zemljišča je namreč mogoč zemljiškoknjižni prepis, kakor tudi prenos zemljišča v katastru na ime novega lastnika. Po vrtnanju zemljišča v katastrski mapi, ki je izvedena sočasno z izgotovitvijo tehničnega elaborata, naj graditelj zaprosi katastrski urad za mapno kopijo zadevnega zemljišča, katero potrebuje kot prilogo vloženemu načrtu za gradnjo.

4. Načrt za hišo naj naredi kvaliteten projektant, ki je tudi priznan od oblastnih organov (Ur. list FLRJ 41-515/54). Njemu tolmačimo svoje želje in potrebe ter mu predložimo situacijo zemljišča. Pri izdelavi načrta ali izbiri projektanta moramo imeti vedno pred očmi, da je ob slabo zasnovani in oblikovani hiši ceno izdelan načrt samo draga in grenka tolažba. (Za predpise o projektiranju glej temeljno uredbo Ur. list FLRJ 12-123/52, spremembo in dopolnila Ur. list FLRJ 6-64/54.)

5. Izdelani projekt je treba v treh izvodih vložiti v potrditev gradbeni inšpekciji občinskega ljudskega odbora. Načrt revidirajo gradbeni in zdravstveni strokovnjaki, ki nato predlagajo ali se načrt sme realizirati ali naj se vrne v popravilo. Izdelanemu projektu je treba priložiti odločbo lokacijske komisije, s katero ta odobrava gradnjo objekta na določenem zemljišču. Odločba je istočasno tudi urbanistična pritrditev. K projektu moramo predložiti potrdilo o prepisu lastništva zemljišča.

6. Odločbo o gradbenem dovoljenju izda gradbena inšpekcija v smislu uredbe o gradnji (Ur. list FLRJ 14-159/52), uredbe o spremembah in dopolnitvah uredbe o gradnji (Ur. list FLRJ 5-58/54) in v smislu pravilnika o gradbenih dovoljenjih (Ur. list FLRJ 24-268/52) v 15 dneh po prejemu predloga. Za našo republiko po okrožnici Gospodarskega sveta št. III/6-566 z dne 17. oktobra 1952 ne velja 6. člen Uredbe o gradnji (Ur. list FLRJ 14-159/52), ki izvzema kmečka stanovanja in gospodarska poslopja izven 200 m pasu ob glavnih cestah in ob železniških progah. Gradbeno dovoljenje izgubi svojo veljavnost, če z deli za gradnjo objekta ne pričnemo v enem letu po izstavitvi gradbenega dovoljenja. Veljavnost gradbenega dovoljenja se lahko podaljša največ še za 12 mesecev, kar je treba gradbeni inšpekciji predlagati pred potekom roka in predložiti prej izdano gradbeno dovoljenje.

7. Začetek gradbenih del je predhodno treba prijaviti gradbeni inšpekciji, ki ima nalogo prepričati se, če je lokacija novo zakoličenega objekta v skladu s predpisi, ki so navedeni v gradbenem dovoljenju.

8. Ko je gradnja objekta končana, je za vse nove gradbene objekte, rekonstrukcije, dozidave, nadzidave in predelave, s katerimi se spreminjajo konstrukcijski deli na obstoječih gradbenih objektih, obvezen tehnični pregled. Zato je po dovršitvi del treba zaprositi za pregled in za vselitveno uporabno dovoljenje (Ur. list FLRJ 24-269/52). Vlogo je treba nasloviti na gradbeno inšpekcijo.

Prav tako je treba imeti po 4., 5. in 6. členu pravilnika o gradbenih dovoljenjih (Ur. list FLRJ 24-268/52) v mestu in okolici za vsako najmanjšo predelavo predhodno gradbeno dovoljenje. V primeru, da nameravamo prenoviti hišo, ki stoji v občestnem pasu ali v njegovi bližini, si moramo izposlovati privoljenje Uprave za ceste (Ur. list LRS 41/53). Za zgradbo, ki ima posebno arhitekturno vrednost in je kulturnozgodovinski spomenik, moramo pred izdelavo načrta o svojih namelih obvestiti krajevni muzej ali Zavod za spomeniško varstvo v Ljubljani, da izvede ogled, poda svoje strokovno mnenje in pogoje, pod katerimi se zgradba lahko popravi. Ker se prav v

tej smeri dela v mestu, posebno pa na periferiji, največ sile, naj bo s tega mesta predlagano, da bi se gradbeno dovoljenje izdalo šele ob soglasnosti krajevnega muzeja, za kar je v 6. členu pravilnika o gradbenih dovoljenjih (Ur. list FLRJ 24-268/52) tudi zakonita osnova, in se tako preprečile napake, ki so se do sedaj dogajale. Na popravilo zgradbe pa mora pristati tudi urbanist, ker se lahko dogodi, da je uporaba zemljišča, na katerem stoji zgradba, odločena za druge namene. Sele tedaj, ko so prizadete ustanove dale svoje pristanke, lahko naročimo izdelavo načrta za popravilo zgradbe. Načrt je treba nato poslati v pogled vsem prizadetim, da izrazijo svojo soglasnost, nakar ga vložimo v odobritev in zaprosimo za gradbeno dovoljenje. Nadaljnji postopek pa je enak enemu pri novogradnjah.

Kar zadeva zaščito kulturnih in zgodovinskih spomenikov, pokrajinskih posebnosti in pejsažev v Loki in njeni okolici (Sorško polje, Selška in Poljanska dolina), smo mnenja, naj bi strokovnjaki zavoda za zaščito prirodnih lepot in kulturnih spomenikov izvedli strokovni pregled navedenih krajev in dali občinskemu odboru predloge, kaj je potrebno varovati ali zaščititi. S tem bi se vnaprej izognili dosedanjim škodljivim napakam in močno olajšali delo organov, ki so odgovorni za rast naših naselij.

Morda se bo graditelj vprašal: Čemu k vsem težavam časa še te sitnosti? Včasih so gradili brez vseh teh predpisov. — Temu pa ni tako; vsem prizadetim hočemo s temi navodili samo pomagati. Kajti več sitnosti bo imel oni, ki bo naše nasvete omalovaževal ali preziral, kot tisti, ki jih bo upošteval.

Razdobje gradbene anarhije ima kratke korenine. Rodilo se je hkrati s prvo industrijo v alpskih deželah, z iskanjem strehe za prve tovarniške delavce, z drobljenjem kmetij. Ta proces še danes traja in naša naloga je, da mu damo pravilno mesto in obliko. Brez nekdanje stroge in zavestne gradbene discipline in okusa bi ne bilo naše lepe Loke, kraja med rekama in gradom, bi ne bilo sosednjega Kranja z njegovimi stolpi in ne bi našli zavetja tisoči in tisoči prebivalcev na tako skromnem zemeljskem prostoru. Brez vnaprej deljene zemlje (ločitve njiv in naselij) bi ne bilo takšnega Sorškega polja — najlepšega regionalnega urbanističnega vzora domovine. Ta lepa krajina, gore, polja, vode in kozolci, vasi in mesta so biseri naše domovine, ki zaslužijo vso našo pozornost in nego. Prvi gospodarji teh krajev so jih znali visoko ceniti, danes pa so naši močni turistični aduti.

Marijan Masterl

DELO KUD »TONE ŠIFRER« V SEZONI 1954/55

Kulturnoumetniško društvo »Tone Šifrer« je po številu sekcij, pa tudi po delavnosti, eno največjih kulturnih društev daleč naokrog. Tega pa se po navadi zavemo šele, ko poslušamo poročila na občnem zboru. Za uvod samo dve številki iz finančnega poslovanja. Skupni enostranski knjigovodski promet je znašal čez dva milijona dinarjev in je samo gledališka sekcija imela malo manj kot 400.000 dinarjev dohodkov in seveda tudi izdatkov.

Stodvajsetlansko društvo je vodil upravni odbor, sestavljen iz petih članov: ožje uprave in osmih vodij sekcij ali oddelkov (gledališke, folklorne, pevske, godbe, orkestra, knjižnice, prosvetnega lista in kuhinje). Poglejmo kar po vrsti, kakšno je bilo njihovo delo.

Gledališka sekcija je uprizorila šest del (Molière: Tartuffe, režija Janko Krek; Skufca; Trnuljčica, režija Poldka Stigličeva; Nušič: UJEŽ, režija Jože Audič; Bor; Težka ura in Oevirk; Ko bi padli oživali, režija Janko Krek; Hašek: Dobri vojak Švejk, režija France Finžgar; Cankar: Za narodov blagor, režija Polde Polnec). Največji finančni uspeh je doživel Dobri vojak Švejk, 79.000 dinarjev, s katerimi smo kupili drva za prihodnjo sezono. Škoda je le, da so bila najkvalitetnejša dela najslabše obiskana.

Folklorna sekcija je zaradi nediscipliniranosti nekaterih članov razpadla in je od nje ostal za letošnjo sezono le še dolg. Verjetno pa bi bila njena oživitve, seveda pod trdnoročno spretnejo vodje, edina pot za pritegnitev mladine, ki je v KUD takorekoč sploh ni. Kaj pa bo, ko bodo starejši delo opustili, je pereče vprašanje vse kulturnoprosvetne dejavnosti v našem mestu.